

Over de situatie van de Europese landbouw

De crisis en de consequenties ervan

De Europese landbouw en voedingsmiddelenindustrie zijn door de mogelijk op mensen overdraagbare runderziekte BSE en door de recente uitbraak van het zeer besmettelijke mond- en klauwzeer in een ernstige crisis beland. Met betrekking tot dit onderwerp willen wij als bisschoppen van de Commissie van de Bisschoppenconferenties van de Europese Unie (COMECE) als volgt stelling nemen:

1. De recente crisis in de Europese landbouw kent vele facetten!

a. Deze crisis treft in eerste instantie de boeren zelf, van wie velen buiten hun schuld in een netelige positie zijn geraakt.¹ Ze krijgen steeds sterker het gevoel dat ze de greep op hun vakgebied kwijtraken en zo hun eigen lot, dat daarmee zo innig verbonden is, niet meer in de hand hebben. Ze moeten de gevolgen van een beleid ondergaan zonder dat ze hebben kunnen bijdragen aan de totstandkoming van dat beleid. Veel van onze confraters in het bisschopsambt in geheel Europa hebben in de afgelopen weken blijk gegeven van hun solidariteit met diegenen die van de landbouw leven, in de landbouw werkzaam zijn of die bij hun activiteiten aangewezen zijn op een aantrekkelijke landelijke omgeving. Wij, de bisschoppen van de COMECE, willen ons volmondig bij hen aansluiten. De boeren verdienen ons respect en hebben als elk mens recht op medezeggenschap.

b. De crisis treft ook de consumenten, met andere woorden, ons allemaal. Velen twijfelen heden ten dage aan de betrouwbaarheid van de producten van onze landbouw.²

Menigeen is – mede door incidentele onverantwoordelijke berichtgeving van de media – zeer onzeker geworden. De angst dat levensmiddelen ons ziek maken, is wijd verbreid. Om de bezorgdheid over voedselveiligheid niet nog meer te aan te wakkeren, doen wij een beroep op de verantwoordelijkheid van al diegenen die in welke hoedanigheid dan ook betrokken zijn bij de productie van voedingsmiddelen, om gewetensvol te handelen. Wij wijzen tevens op de verantwoordelijkheid van de politiek voor een adequate bescherming van de Europese consument. In dit verband juichen wij het voornemen van de Europese staats- hoofden en regeringsleiders toe om nog voor het eind van dit jaar een Europees overheidsorgaan voor levensmiddelen in het leven te roepen, dat de veiligheid van alle op de Europese markt verkrijgbare levensmiddelen beter kan garanderen.³

c. De huidige crisis is per slot van rekening ook een uiting van een opvatting over landbouw, waarbij de door God gewilde respectvolle omgang met onze medeschepselen, de dieren, en de levende en dode natuur maar al te vaak wordt opgeofferd aan productietoename en de daarmee samenhangende

1. Het aantal boeren in Europa is gestaag geslonken. Momenteel werkt in de EU nog slechts 5,3% van de beroepsbevolking in de landbouw, die 2,3% van het bruto sociaal product in de EU oplevert. Niettemin bewerken boeren 44% van grond in Europa en dragen zij zo in grote mate bij aan het ecologische evenwicht.

2. De vraag naar rundvlees is in de EU met 27% afgenomen. Voor de EU betekent dat aanzienlijke financieringsproblemen. Voor de financiering van het 'slachtprogramma' voor runderen ouder dan 30 maanden en de invoering van BSE-tests in geheel Europa werd op 1 maart in het Europees Parlement een

vervolg noten op blz. 20

aanvullingsbegroting ter waarde van 971 miljoen euro goedgekeurd. Toch gaat de Europese Commissie momenteel in haar planning slechts uit van een consumptiedaling van 15%. Daarom zou de Commissie weldra tussen twee vuren kunnen raken. Enerzijds moet de EU rundvlees opkopen wanneer de behaalde prijs 60% onder de interventieprijs ligt. Anderzijds hebben de staatshoofden en regeringsleiders in Nice nogmaals van de Commissie geëist, dat die zich strikt aan de in de agenda 2000 tot het jaar 2006 vastgelegde maxima voor de landbouwuitgaven moet houden. Het totaalbedrag van de voor 2001 uitgetrokken gelden bedraagt 42,8 miljard euro, ofwel 46% van de EU-begroting (vgl. voetnoot 13).

3. Voor het importeren van levensmiddelen uit derde landen (niet EU-lidstaten) bestaat de mogelijkheid binnen het bestek van de wereldhandelsorganisatie WTO niet-discriminatoire invoervoorschriften op het gebied van gezondheid, gewasbescherming en techniek te deponeren. Om protectionistisch misbruik van dergelijke voorschriften te

vervolg noten op blz. 21

winststijging. Laatstelijk hebben de uitwassen van een ontspoord landbouwbeleid ook tot de recente crisis bijgedragen. De onafdoende verwerking van dierlijke resten tot diervoer en het voeren daarvan aan soorten heeft vermoedelijk bijgedragen aan de verbreiding van de runderziekte BSE. De praktijk van het transport van levende have door geheel Europa, vaak onder erbarmelijke omstandigheden, wordt begunstigd door verkeerde economische drijfveren, zodat nu de verspreiding van mond- en klauwzeer door heel Europa een reële dreiging geworden is.⁴

2. De hervorming van het Europese landbouwbeleid moet doorgaan!

a. Het gemeenschappelijke Europese landbouwbeleid is een van de pijlers van de Europese Unie. Desalniettemin staat het Europese landbouwbeleid niet pas sinds enkele maanden onder kritiek. Weliswaar heeft het in de afgelopen decennia bewerkstelligd dat hongersnood en ondervoeding in de EU vrijwel volledig verdwenen zijn, dat de structuurveranderingen zich in de afgelopen 40 jaar zoveel mogelijk op sociaal verantwoorde wijze konden voltrekken en dat een niet gering deel van de boeren en hun families in staat werd gesteld een behoorlijk inkomen te verdienen. Dit beleid heeft echter ook prikkels gegeven om de kweek- en teeltmethoden te intensiveren, waarbij een reeks van ongewenste neveneffecten optrad. De doelstellingen van het EG-verdrag,⁵ om de Europese consumenten levensmiddelen zo goedkoop mogelijk ter beschikking te stellen en tegelijkertijd de boeren een zo hoog mogelijk inkomen te garanderen, lieten zich alleen realiseren door voortdurende subsidiëring.

b. Het systeem van de landbouwmarkt in de EG met zijn prijs- en afzetgaranties heeft

een productie- en productiviteitstoename vereist, die mede verantwoordelijk zijn voor de milieuschade in Europa.⁶ Bovendien zijn voor het terugdringen van de overproductie exportsubsidies noodzakelijk, die op hun beurt de prijzen op de wereldmarkt beïnvloeden en de toch al zeer kwetsbare agrarische ontwikkeling van arme landen in de weg staan.⁷ Wij ondersteunen daarom de grondgedachten van de hervormingen van het Europese landbouwbeleid van 1992 en 1999, om de subsidiëring van prijsgaranties af te bouwen en de boeren te compenseren door middel van directe betalingen,⁸ waaraan bovendien voorwaarden ter bescherming van het milieu verbonden kunnen worden. Tegelijkertijd werd behalve deze herziening van de landbouwpolitiek een beleid voor het landelijke gebied geïntroduceerd, dat meer rekening houdt met de multifunctionaliteit van de landbouw en ten goede komt aan zowel de plattelandsbevolking als stadsmensen die op zoek zijn naar recreatie en ontspanning.⁹

c. Deze nieuwe koers van het Europese landbouwbeleid zou ook tegemoetkomen aan de behoeften van vele mensen in de toekomstige lidstaten, die tegenwoordig vaak bij gebrek aan alternatieven als kleinschalige boeren moeten leven.¹⁰ Een dergelijke nieuwe koers zou per slot van rekening beter te verenigen kunnen zijn met de reeds bestaande overeenkomsten in het kader van het GATT-akkoord en zou bij de nu ophanden zijnde onderhandelingen van de WHO beter te verdedigen zijn.¹¹ Een bespoediging van deze hervormingen is de eis van het ogenblik.¹² Uit ethisch oogpunt is het onaanvaardbaar om vast te houden aan een landbouwbeleid, waarbij het massaal afslachten van dieren, met als doel levensmiddelen geschikt voor de consumptie te vernietigen, als schijnbaar enige 'oplossing' voor crises als de huidige geldt. De landbouw van de

toekomst moet milieuvriendelijk en kwaliteitsgericht zijn. Het principe van duurzaamheid moet ook voor de landbouw een richtsnoer worden ter integratie van sociale, ecologische en economische belangen.

d. De boerenfamilies zelf moeten ook doordrongen zijn van hun veelzijdige taken in het landelijke gebied en deze op zich nemen. Ze dienen de ingeslagen koers voort te zetten die wegleidt van louter voedselproductie en voert naar het op de markt brengen van goederen en diensten met een hogere toegevoegde waarde. Met betrekking hierop zouden hectaretoeslagen, met name de relatieve bevoorrechtiging van de graansector in het Europese landbouwbudget, aan een grondig onderzoek onderworpen moeten worden.¹³ Er doet zich daartoe de gelegenheid voor bij de tussentijdse balans, die in de agenda 2000 voor een reeks gemeenschappelijke prijsbeschikkingen voor respectievelijk 2002 en 2003 gepland staat. Wij roepen de Europese Commissie op consequente hervormingsvoorstellen te doen. Een betere kwaliteit en een voorkeur voor lokale producten hebben evenwel een hogere prijs tot gevolg, die ook door de consumenten zelf en niet alleen door de belastingbetalers betaald zou moeten worden. We zouden ons daarom bij de zoektocht naar een nieuwe milieuvriendelijke levensstijl ook moeten afvragen of wij op lange termijn bereid zijn voor ons voedsel aanmerkelijk meer uit te geven en daartoe te bezuinigen op andere uitgaven. De heilige Vader Johannes Paulus II heeft bij de algemene audiëntie op 17 januari 2001 de 'ecologische ommekeer' van de mensheid toegejuicht. Al in 1995 heeft hij in de encycliek *Evangelium vitae* verklaard: "Ook moet de groeiende aandacht voor de kwaliteit van het leven, voor de ecologie, positief ontvangen worden. Dit slaat vooral aan in hoger ontwikkelde maatschappijen, waar de ver-

wachtingen van de mensen nu minder gericht zijn op overlevingsproblemen, dan wel op onderzoek naar algehele verbetering van levensvoorwaarden."¹⁴

3. Ook de Kerk draagt verantwoordelijkheid voor het landelijk gebied!

a. Men kan zich Europa niet voorstellen zonder het unieke cultuurlandschap en grote delen van dit cultuurlandschap niet zonder zijn kerktorens. De Kerk ontleent veel van haar kracht aan de geloofsovertuiging van de mensen op het platteland. Ze draagt hier een verantwoordelijkheid, want de nieuwe opbloei van de landelijke gebieden in Europa kan niet alleen door de politiek gerealiseerd worden.

b. Wij hebben ons daarom voorgenomen in het kader van een fundamentele overdenking over duurzame ontwikkeling ook de bijdrage van de Kerken aan een verantwoorde levenswijze op het platteland uitvoeriger te omschrijven.

c. Op korte termijn hebben de door epidemieën en ruiming getroffen boerenfamilies hulp nodig. Om het drama van de getroffen boeren te begrijpen moet men het boerenleven kennen. Daar worden de boerderij, de dieren en het gewas ook heden ten dage nog beschouwd als de bron van het bestaan en de eigen identiteit, zowel in economisch, familiaal als biografisch opzicht. Daarmee moet in het landbouwbeleid rekening worden gehouden. Tegelijkertijd roepen wij onze gemeenten, de priesters, de religieuzen en alle anderen die op het platteland in de pastorale zorg werkzaam zijn op om te volharden in hun activiteiten voor een menswaardige ontwikkeling van het landelijk gebied voor de boeren en hun families. Hun hulp is niet primair van materiële aard, maar geeft hoop en solidariteit, zelfs in een

verhinderen, werden in het kader van de WTO speciale akkoorden gesloten, die op hun beurt betrekking hebben op drie zeer onbekende, maar daarom niet minder belangrijke internationale instanties: Codex alimentarius, OIE (Office internationale des épizooties), OIEP (Convention internationale pour la protection des végétaux).

4. Onder voorzitterschap van Zweden heeft de EU heeft zich tot doel gesteld in april of mei een principedebat te voeren over ethische aspecten van de veeteelt. De Europese Commissie heeft de Raad van Ministers eind januari 2001 een herziene richtlijn voor de intensieve varkenshouderij voorgelegd.

5. Vgl. artikel 33,1 van het EG-verdrag.

6. Wegens de intensivering van de landbouw blijft de ecobalans van de landbouw bedenkelijk: de landbouw is nog steeds de hoofdoorzaak van watervervuiling door nitraten. De landbouw is verreweg de grootste waterverbruiker in Europa. In Frankrijk bijvoorbeeld is de kunstmatig geïrrigeerde landbouwgrond tussen 1980 en

vervolg noten op blz. 22

1995 verdrievoudigd van 870.000 ha tot 2,5 miljoen ha. Daarentegen wordt alternatieve, biologische landbouw op slechts 2,5 % van het totaal benutte oppervlak toegepast. Zelfs naar optimistische schatting zal dit aandeel bijvoorbeeld in Duitsland de komende tien jaar tot slechts 20% stijgen.

7. De koeien in de EU geven ongeveer 20% meer melk dan de kleine en grote kinderen in Europa drinken. De helft van het overschot wordt op de wereldmarkt verkocht. De prijs op de wereldmarkt ligt echter duidelijk onder de gegarandeerde prijs in de EU, zodat aanvullende subsidies, zogenoemde exportsubsidies, moeten worden ingezet. Dat schaadt niet alleen de Europese belastingbetaler, maar verhindert ook – wat nog veel ergerlijker is – de opbouw van een toereikende melkproductie in arme landen. De eis om van exportsubsidies af te zien is daarom gerechtvaardigd, maar dat is slechts de helft van het antwoord. De andere helft is om te bepalen ofwel hoe de melkproductie in Europa vermindert kan worden, ofwel hoe de vraag naar melk op de Europese markt vergroot kan worden.

uitzichtloze situatie. Ook dat is van belang, want: “Niet van brood alleen zal de mens leven” (Lc 4,4)!

Rome, 30 maart 2001

De bisschoppen van de Commissie van de Bisschoppenconferenties van de Europese Unie:

JOSEF HOMEYER
bisschop van Hildesheim (Duitsland) en
voorzitter van de COMECE
TEODORO DE FARIA
bisschop van Funchal (Portugal)
LUK DE HOVRE
wijbisschop van Brussel (België)
JOSEPH DUFFY
bisschop van Clogher (Ierland)

8. 65% Van de landbouwsubsidies in de EU bestaat momenteel uit directe betalingen aan de boeren.

9. Slechts ongeveer 10% van de landbouwuitgaven zijn momenteel bestemd voor projecten ter ontwikkeling van het platteland.

10. In de Europese Commissie wordt momenteel overwogen het marktbeleid van de landbouw terug te dringen en kleine en middelgrote boerenbedrijven sterker te betrekken bij het beleid tot bevordering van het landelijk gebied. Dit zou een medefinanciering van de lidstaten tot gevolg hebben, maar zou wel een grotere vrijheid betekenen bij het opstellen van de stimuleringscriteria. Staten als Polen met een grote landbouwsector zouden zich moeten voorbereiden op lagere uitbetalingen. Indien het huidige systeem van de directe betalingen (hectaretoeslagen en dierpremies) onveranderd op de kandidaat-landen overgedragen zou worden, zou dit naar schatting de Europese Commissie 8 miljard euro extra kosten.

11. Bij het afsluiten van de Uruguay-ronde in 1993, die o.a. leidde tot de oprichting van de WTO, werd voor het eerst ook een landbouwakkoord gesloten. Daarin worden langlopende subsidies alleen toegestaan indien deze ofwel een structuur-aanpassing tot doel hebben, zoals compenserende directe betalingen ('blue-box'), ofwel uitkeringen betreffen die aantoonbaar losgekoppeld zijn van de productie, zoals voor onderzoek, scholing, advisering en structuurverbeteringen in de landbouw ('green-box'). Invoerrechten en productieafhankelijke subsidies moeten daarentegen op lange termijn afgebouwd worden. De Europese Commissie zou echter de landbouwbesprekingen in een nieuwe overkoepelende handelsronde willen opnemen, waarin bijvoorbeeld ook kwesties omtrent het internationale mededingingsrecht of de grotere inachtneming van milieu- en sociale normen in de

FERNAND FRANCK
aartsbisschop van Luxemburg
CRISPIAN HOLLIS
bisschop van Portsmouth (Engeland-Wales)
EGON KAPELLARI
bisschop van Gurk-Klagenfurt (Oostenrijk)
WILLIAM KENNEY
wijbisschop van Stockholm (Zweden)
JOHN MONE
bisschop van Paisley (Schotland)
ATILIO NICORA
Italiaanse Bisschoppenconferentie (Italië)
HIPPOLYTE SIMON
bisschop van Clermont (Frankrijk)
ADRIANUS VAN LUYN
bisschop van Rotterdam (Nederland)
ELIAS YANES-ALVAREZ
aartsbisschop van Zaragoza (Spanje)

Vertaling: Dsk-Translations, Zeist

wereldhandelstandaard aan de orde moeten komen. Om de ontwikkelingslanden voor een dergelijke overkoepelende ronde te winnen, werd eind februari het 'everything-but-arms'-programma aangenomen, dat inhoudt dat de 48 armste landen van de wereld alle producten, met uitzondering van wapens, zonder invoerrechten naar de EU mogen exporteren. Voor suiker, rijst en bananen werden echter lange overgangstermijnen voorzien. De volledige opheffing van de invoerrechten en quota is voor bananen pas vanaf 2006 en voor suiker en rijst pas vanaf 2009 gepland. Dan moet naar de wens van de Europese Commissie de nieuwe WTO-ronde reeds afgesloten zijn.

12. Uit de huidige crisis komt niet de noodzaak naar voren om het gemeenschappelijke landbouwbeleid te renationaliseren, maar wel om dit te decentraliseren en het instrument van de medefinanciering verder uit te breiden. Door een betere toepassing van het subsidiariteitsbeginsel kan de solidariteit, die door een gemeenschappelijk beleid tot uitdrukking gebracht wordt, geconsolideerd worden. Tegelijkertijd moet erover nagedacht worden waar de gemeenschappelijke belangen van de Europese landbouw feitelijk liggen.

13. EU-commissaris Franz Fischler heeft voorgesteld om het aandeel van vlees (12%), melk (6%), fruit en groenten (4%) op de landbouwbegroting ten koste van graan (45%) te verhogen, niet in de laatste plaats omdat in deze sectoren meer arbeidsplaatsen zijn. Ter informatie: suiker en olijfolie worden op dit ogenblik met ruim 5% van de landbouwbegroting ondersteund, tabak en wijn met ruim 2%. Op de overige uitgaven komen 17 te vervallen.

14. Johannes Paulus II, Encycliek *Evangelium vitae* (25 maart 1995), 27.